

Araştırma Makalesi / Research Article

TÜRKİYE’DE MEDYADAKİ “MEDENİLEŞME” ALGISINDA AVRUPA TEMSİLİ: SURIYELİ GÖÇMEN KRİZİ DÖNEMİ

Elif GENÇKAL-EROLER^{1*}
Rahime SÜLEYMANOĞLU-KÜRÜM²

Öz

Medyanın bir konuyu onaylayarak veya kınayarak hükümetlerin kararlarında etki sahibi olmasının yanında, siyasi elitlerin görüşleri doğrultusunda kitleleri manipüle etme etkisi de mevcuttur. Bu çalışma medyanın kamuoyu oluşturmadaki bu iki yönlü etkisine dikkat çeken medyalaşma ve çerçeveleme yöntemlerini kullanarak, Suriyeli göçmen krizi döneminde ulusal gazetelerdeki “medenileşme” ve “Batılılaşma” algılarına odaklanmaktadır. Gazetelerin içerik analizi ile incelenmesi, bu dönemde gazetelerde yoğun ve yaygın bir AB ve Avrupa karşıtı söylemin varlığını ortaya koymaktadır. Türkiye üzerinden Avrupa’ya geçmeye çalışan Suriyeli göçmenlerin, güvenlik gerekçesiyle AB topraklarına kabul edilmemesi Türkiye’de medyanın Avrupa ve Müslümanlara ilişkin bakış açılarını keskinleştirirken, bu dönem, iktidardaki AK Parti hükümetinin Batı odaklı klasik modernleşmeye alternatif bir modernleşme arayışına uygun zemin teşkil etmektedir. Söz konusu alternatif modernleşme arayışı, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda Kemalist elitin öngördüğü “çağdaş Batı uygarlığına ulaşma” hedefine, dolayısıyla Avrupa’ya ve onun seküler modernleşme anlayışına ilişkin bir reaksiyon biçiminde ortaya çıkması ve İslam medeniyetinin yüceltilmesini içermesi bakımından “deseküler modernleşme” şeklinde kavramsallaştırılabilir. Bu çerçevede, gazetelere “Batı’nın ikiyüzlülüğü”, “Batı’da İslamofobinin yükselmesi”, “Batı medeniyetinin çöküşü” ve “İslam medeniyetinin yükselişi” çerçeveleri ile yansıyan deseküler modernleşme anlayışı medyada baskın görüş olurken, Batı medeniyetini ‘iyisiyle kötüsüyle’ medeniyetin odağı olarak gören klasik modernleşme anlayışı geri planda kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Medyalaşma, Avrupa Birliği (AB), Batılılaşma, Medenileşme, Deseküler Modernleşme

REPRESENTATION OF EUROPE IN THE TURKISH MEDIA’S PERCEPTION OF “CIVILIZATION” DURING PERIOD OF SYRIAN MIGRANT CRISIS

Abstract

The media influences governments' decisions by approving or condemning a matter, as well as manipulating the masses in line with the views of political elites. By using mediatization and framing approaches which underline the bi-directional influence of media in shaping public opinion, this paper focuses on the perception of “civilisation” and “Westernisation” in national newspapers during the period of Syrian refugee crisis. Content analysis of newspapers reveals the presence of an intense and widespread anti-EU and anti-Europe discourse in newspapers during this period. The perception of the West and the Muslims was sharpened in the newspapers, when the EU refused to accept Syrian asylum seekers who tried to reach Europe through Turkey on security grounds. This era has provided a suitable environment for JDP government to realize its modernisation vision, which constitutes an alternative to the Western-originated classical modernism. This quest of alternative modernization which emerged as a form of reaction to the Kemalist elites’ target of “reaching Western civilization” in the foundation of Turkish Republic- also to Europe and its secular modernization- and the glorification of Islamic Civilization can be conceptualized as “desecular modernization”. In this context, desecular modernisation which is reflected to the newspapers through the frames of “hypocrisy of the West”, “rise of Islamophobia in the West”, “collapse of Western civilization” and “rise of Islamic civilization” has been dominant in the media, while the classical modernization which is reflected in the newspapers through the idea of the West as the centre of civilization has lagged behind.

Keywords: Mediatization, European Union (EU), Westernization, Civilisation, Desecular Modernization

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gedik Üniversitesi, ORCID: 0000-0001-5372-6591

* Sorumlu yazar (Corresponding Author): elif.genckal@gedik.edu.tr.

² Doç. Dr., Bahçeşehir Üniversitesi, ORCID: 0000-0003-3735-5625

Başvuru Tarihi (Received): 03.11.2020 **Kabul Tarihi** (Accepted): 29.07.2021

Giriş

Bu makale 2015-2016 yılları arasında yaşanan ve Avrupa Birliği (AB)-Türkiye ilişkileri açısından bir dönüm noktası olarak nitelendirilen Suriyeli göçmen krizi döneminde, Türkiye mediasında Avrupa’nın ve AB’nin medeniyet ile ilişkisi açısından nasıl algılandığını irdelemektedir. 2011 yılının Mart ayında başlayan Suriye krizi sonucunda Suriyeli mültecilerin ağırlıklı olarak Eylül 2015 itibariyle Avrupa’ya ulaşma çabaları ve bu süreçte Ege denizi ve Akdeniz’de hayatını kaybeden göçmenler hem dünya hem Türk mediasında büyük yankı uyandırmıştır. Türkiye ile AB arasında 2013 yılında imzalanan ve 2014 yılında yürürlüğe giren Geri Kabul Anlaşması çerçevesinde Türkiye, AB ülkelerinden sığınmacıları sınırlarına geri kabul edeceğini taahhüt etmiş, göçmenlerin 2015 yılının Eylül ayında Avrupa sınırlarına akın etmesi sonucunda anlaşmada öngörülen geri göndermelerin başlama tarihi (1 Ekim 2017) Ekim 2015’te yapılan yeni bir mutabakat ile Haziran 2016’ya alınmıştır. Dolayısıyla AB ülkeleri, Türkiye’ye komşu AB üyesi ülkeler olan Yunanistan ve Bulgaristan üzerinden ‘sınırlarının güvenliğini korumaya’ ve yasa dışı göçmenlerin AB sınırlarına girişini engellemeye çalışmışlardır. Bu doğrultuda bir dizi akademik çalışma mülteci krizi sonrasında AB’nin kendi içinde yaşadığı güvenlik endişeleri nedeniyle mültecileri Türkiye’de tutmaya odaklandığını ve Türkiye’ye karşı uyguladığı koşulluluğu zayıflattığını göstermektedir (Müftüler-Baç, 2015; Saatçioğlu, 2016). Diğer bir deyişle, Suriyeli mülteci krizi AB-Türkiye ilişkilerinin asimetrik yapısını değiştirmiş ve onu daha simetrik ve eşitler arası bir ilişkiye dönüştürmüştür. Bu nedenle 2015-2016 döneminde Türk mediasında ortaya çıkan çerçevelerin kritik ve olumsuz olması beklenmektedir. Bu durum anılan dönemi AB’nin medenileştirici bir aktör olarak algılanması bakımından “en az muhtemel vaka” olarak tanımlamayı mümkün kılmaktadır (Süleymanoğlu-Kürüm, 2021). Bu beklentiye test etmek için bu makale Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) dijital gazete arşivini kullanarak anılan dönemde Türkiye’de medenileşme algısının medya temsili AB’nin rolünü irdelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma analiz edilen dönemdeki AB algısını anlamının ötesinde, Türkiye Cumhuriyeti’nin modernleşme serüveninde Avrupa/Batı’nın medeniyet ile ilişkilendirilme biçimine de de ışık tutmayı hedeflemektedir.

Türkiye’nin AB üyeliği, Türkiye tarihi boyunca, siyasi ve bürokratik elitler tarafından ağırlıklı olarak bir modernleşme projesi ve “muasir medeniyetler” seviyesine ulaşmayı kolaylaştırıcı bir dış etken olarak algılanmıştır. 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesinde onaylanan resmi adaylık statüsünü takiben, 3 Ekim 2005 yılında AB ile müzakereler başlamış ve bu iyimser atmosferde, özellikle 2004-2005 yıllarında Türkiye’nin AB üyeliği çeşitli kesimlerin üzerinde ortaklaştıkları, adeta bir “devlet politikası” haline gelmiştir. Ancak 2006 yılında 8 müzakere faslının askıya alınması ve bunu takiben Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Fransa’nın dondurduğu fasıllar bu ortaklaşmayı tersine çevirmiş, hem hükümet hem de muhalefet kanadında Batı karşıtı bir tutumun cereyan etmesine sebep olmuştur. Batı karşıtı tutumun kaynağı, Kemalistler açısından- bu dönemde takındığı adla ulusalcılık- AB projesinin ulus-devletin egemenlik kaybına yol açtığı ve bu projenin AK Parti iktidarını tahkim ettiği endişesi iken, ülkücü ve muhafazakâr-milliyetçi kesim açısından AB’nin bir “Hristiyan kulübü” olduğu ve ezelden beri Türklere karşı önyargılar beslediği iddiasıdır (Bora, 2017: 113). Askıya alınan fasıllar ve AB’nin Türkiye’nin üyeliğine ilişkin net bir tutum sergilememesi iktidardaki AK Parti’nin de söylemlerinde AB karşıtı bir duruşa yönelmesine ve “AB’ye mecbur değiliz” şiarında bir söyleme neden olmuştur (Bora, 2017: 114). 2005 yılında başlayan müzakerelere rağmen, bugün itibariyle sadece 5 fasılda kapanış kriterlerinin yerine getirildiği teyit edilmiştir. AB’den uzaklaşma, 2013 yılında hükümetin mevcudiyetini tehdit eden 17 Aralık operasyonlarından ve iktidarın meşruiyetine yönelik önemli bir eleştiri olarak ortaya çıkan Gezi Parkı eylemlerinden sonra daha da artarak, hükümet kanadında milliyetçi bir söylemin büsbütün hâkim olmaya başlamasıyla sonuçlanmıştır.

Hükümetin ve muhalefetin diline hâkim olan bu milliyetçi söyleme paralel olarak, çeşitli akademik çalışmalarda Türkiye’deki AB desteğinin azalma eğiliminde olduğu ortaya koyulmuştur. Şenyuva,

2001-2008 yılları arasında AB ile ilgili Türkiye kamuoyu algısını ölçen çalışmasında, 2006 itibarıyla Türk kamuoyunda AB'ye olan güvenin zedelendiğini ve desteğin azaldığını gözlemlemiştir (Şenyuva, 2009). Yazgan ve Aktaş da (2012) Çankırı ili örneği özelinde Türk kamuoyundaki AB algısını ölçtüğü çalışmasındaki bulguların Türkiye'deki AB'ye yönelik tutumlara paralellik gösterdiğini ve özellikle de kültürel maliyetin üzerinde durulduğunu saptamıştır. Türk dış politikasında değişimin yönünü saptamaya çalışan araştırmalar Türkiye'nin 1999 sonrası Avrupalılaşma sürecinden geçerken, 2007 sonrasında ise daha gevşek bir Avrupalılaşmaya yerini bıraktığını savunmuştur (Öniş & Yılmaz, 2009, Süleymanoğlu-Kürüm, 2018). 2009 sonrası ise akademik ve medya gündemini temelde "eksen kayması" tartışmaları meşgul etmiş ve "İslamlaşma" (Yeşilada & Rubin, 2013). "Ortadoğululaşma" (Oğuzlu, 2008; Oğuzlu, 2012) gibi kavramlar ile Türkiye'nin Osmanlı tarihini yeniden keşfettiği ve Müslüman dünyaya daha geniş bir önem atfettiği savunulmuştur (Kraidy & Al-Ghazzi, 2013).

Bu çalışma, söz konusu tartışmaları AK Parti hükümetinin Cumhuriyetin kuruluşunda Kemalist elitler tarafından "çağdaş Batı uygarlığına ulaşma"yı hedefleyen seküler modernleşme anlayışına alternatif bir modernite arayışı çerçevesinde ele alarak, Kemalist seküler modernleşmeye bir reaksiyon olarak ortaya çıkan deseküler modernleşme etrafında tartışır. Suriyeli göçmen krizinin yükseldiği 2015-2016 yılları AB ile ilişkilerin eşitler arası bir yapıya evirildiği ve İslam ve AB'ye ilişkin tutumların belirginleştiği bir dönem olarak AK Parti iktidarının AB'ye ve Avrupa medeniyetine ilişkin algısı net olarak izlenebileceği bir zaman dilimidir. Bu amaçla ilk olarak, medya ve kamuoyu algısını değerlendirmeye imkân tanıyan çerçevelene yaklaşımı ele alınmış, ikinci bölümde ise Türkiye Cumhuriyeti tarihinde Batılılaşma ve medenileşme ilişkisine dair kısa bir tarihsel arka plan sunulmuştur. Üçüncü bölümde, farklı modernleşme anlayışlarına dair özet bir çerçeve sunularak, AK Parti hükümetinin bunların içinde deseküler modernleşme anlayışına yakınlığı öne sürülmüştür. Dördüncü bölümde veri ve yöntemin açıklanmasının ardından, beşinci bölümde bulgular ortaya koyulmuş değerlendirilmiştir. Sonuç bölümünde ise bulgular ışığında, Avrupa ve medeniyet algılarının değişkenliği üzerinden Türkiye'de farklı modernite anlayışları tartışılmıştır.

1. Medya ve Kamuoyu Algısı: Çerçeveleme Yaklaşımı

Medya ve kamuoyu algısı üzerine yapılan araştırmalar iki dünya savaşı arası dönemden itibaren zaman zaman birbiriyle çelişen sonuçlara ulaşmıştır. Curran ve arkadaşları iki dünya savaşı arası dönemde hem sağ hem de sol görüşe mensup yazarların kitle iletişim araçlarının güçlü ve ikna edici roller oynadıklarını vurgulamıştır. Buna karşın, 1940'ların sonlarında ve 1950'lerde kitle iletişim araçlarının etkisi yeniden değerlendirilmiş ancak bu defa medyanın sınırlı bir etkisi olduğu saptanmıştır (Curran, Gurevitch & Woollacott, 2005). Klapper'in (1960) sosyal anket ve deneysel laboratuvar teknikleri ile yürüttüğü araştırmaya göre ise insanlar medya tarafından manipüle edilmek yerine medyayı manipüle etmektedir. Cohen (1973) haber medyasının bilginin birincil vericisi olarak kabul edildiğini ve dış politikada karar verici aktörler tarafından da haber medyasının kamuoyunu temsil eden bir aktör olarak algılandığını vurgulamaktadır. Bu görüş ayrılıklarına rağmen medyanın kamuoyu ile hükümet arasında bir köprü işlevi gördüğü konusunda araştırmacılar hemfikir olmuşlardır. Bu olgu, siyasi karar vericilerin başarılı politikalar yürütebilmeleri için medyayı dikkate almalarını ya da medya aracılığıyla kitleleri manipüle etmelerini gerektirmektedir.

Medya gündem oluşturarak kamuoyunu bilgilendirirken hükümet ve/ya kamu için yeni bilgiler sağlayan bir araştırmacı rolünü de üstlenmekte ve farklı aktörler tarafından belli politikaların meşrulaştırılması ve baskı altına alınması için bir forum görevi görmektedir. Bu algılayış 1990'ların sonlarında yapılan araştırmalarda beliren "medyalaşma" (mediatization) kavramı sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu kavram, medyanın toplumun farklı alanlarına giderek daha fazla nüfuz ettiği ve etkili olduğu bir süreci ifade etmektedir (Strömbäck & Esser, 2015: 244). Bu

doğrultuda medyalaşma, medyanın kamuoyu oluşturmadaki önemine dikkat çekerken aynı zamanda siyasetçilerin medyaya yansiyacak şekilde söylemlerini şekillendirdikleri bir süreci yansıtmaktadır. Aynı şekilde medyalaşma kavramında medyanın kültürel ve sosyal değişimin tetikleyici aracı olduğu tartışılmaktadır (Hjvard, 2008: 3). Strömbäck’in (2008: 230) “siyasetin medyalaşması” kavramını siyasetçilerin medyayı siyasi bilgi aracı olarak kullandıkları ve siyasi kararlarını verirken de medyada yansıtılan içerikleri dikkate aldıklarını ifade etmektedir (Maurer & Barbara, 2014: 240). Yakın zamanda Baugut da (2019: 2366) gazeteciler ile siyasi aktörler arasındaki ilişkilerin medyanın siyasi süreçlere ve siyasetin sunuşuna nasıl yansıdığı irdelenmiştir.

Bu durum medya çerçevelerinin incelenmesi ile kamuoyu algısının da ölçülebileceğine işaret etmektedir. Çerçeveleme yaklaşımı (framing) tam da bu noktada belirmektedir ve medyanın belirli konuları vurgulayarak ve diğerlerini (seçerek ya da sessiz kalarak) gizleyen aktörler olduğunu ve böylece yeni ufuklar ve anlamlar ortaya çıkardığını savunmaktadır (Matthes, 2014). Diğer bir deyişle çerçeveleme yaklaşımında bir temaya yerleştirilen ve belirli bir konuya odaklanan çerçevelerin ortaya çıkması, yayılması ve değiştirilmesi temel odak noktasıdır. İletişimciler, medya içeriği ve alıcılar seviyelerinde çerçevelerin doğuşu, değişimi veya etkileri anlamına gelen çerçeveleme yaklaşımı, iletişim sürecinin dört aşaması olan yazar, gazeteci, medya içeriği/metni ve alıcının birbirlerini etkileyerek ortaya çıkmasını ifade eder (Matthes, 2014). Bu nedenle çerçeveleme yaklaşımının medyanın gündem oluşturmada gücünü dikkate alırken, kamuoyunun seviyesine uygun haber ulaştırma kaygısından ortaya çıkan temaları açıklamak için elverişli bir teorik çerçeve olduğu düşünülmektedir. Medyanın gündem oluşturma gücü insanların sezgisel olarak medyada aktarılan mesajları algılaması üzerinde dursa da yapılan araştırmalar çerçevelemenin daha çok kasıtlı bir politik strateji olduğunu ifade etmektedir (Reese, 2007: 148). Bu anlamda çerçeveleme yaklaşımı, medyayı bir “ideolojik mücadele alanı” olarak tarif ederken, Althusser’in “devletin ideolojik aygıtları” tanımlaması ile benzerlik gösterir. Zira Althusser’e göre, devletin zor kullanmaya dayalı baskı aygıtları polis ve orduyu kapsarken, ideoloji kullanarak işleyen devletin ideolojik aygıtları çoktur, ki din, okul, kültür, aile ve medya bunların başlıcalarıdır (Althusser, 2010). Çerçeveleme (framing) teorisinin temel varsayımı bir meselenin çeşitli açılardan görülebileceği ve çoklu değerler veya düşünceler için çıkarımlarda bulunabileceğidir. Araştırmacılar, medyada çıkan haberlerin tanımları ve eğilimlerini belirlemek, medya yayınları arasındaki kapsamı karşılaştırmak ve medya türleri arasındaki varyasyonları incelemek için çerçeveleri izler (Semetko & Valkenburg, 2000).

Çerçeveleme analizi Robert Entman’ın çalışmalarıyla özdeşleştirilmiştir. Entman’a (1993) göre çerçevelemenin problem tanımlama, nedensellik analizi, ahlaki yargı ve politika önerisi belirleme olmak üzere dört fonksiyonu bulunmaktadır. Çerçeveleme analizlerinde sıklıkla vurgulanan bu fonksiyonlara ek olarak bazı araştırmacılar Entman’ın (2004, 2012) basamaklı ağ etkinleştirme modelini (cascading network activation model) kullanmaktadır. Bu model kitlesel medya aracılıklı siyasi etkileşimin Batı demokrasilerinin çoğunda görüldüğü gibi bir kamusal alan inşa ettiği üzerine kurulmuştur. Entman çerçevelerin aktif hale gelmesinin ve yayılmasının hiyerarşik ağlar yoluyla gerçekleştiğini açıklamaktadır. Bu hiyerarşinin en tepesinde siyasi partiler halinde örgütlenmiş elit ağları bulunmaktadır ve bu ağlar kitle haber organlarına zaman zaman birbiriyle çelişebilen çerçeveler sunmaktadır. Hiyerarşinin ikinci aşamasında ise gazeteler ve haber kuruluşları gibi kurumsallaşmış medya organları yer almaktadır. Bu kurumlar standartlaşmış rutinler yoluyla elit çerçevelerini şekillendirmekte ve bunları metinsel çerçeveler ve imajlar aracılığıyla halk kitlelerine iletmektedir. Halk ise üçüncü aşama ve hiyerarşinin tabanında konumlanmış ve kendisine sunulan çerçeveleri kendi kişisel ağları aracılığıyla depolamaktadır. Diğer bir deyişle basamaklı ağ etkinleştirme modelinde iletişim adımları elitler, medya ve halk olmak üzere üç seviyeden oluşmaktadır (Entman, 2003).

Görüldüğü gibi bu hiyerarşide fikirler ve iletişim genellikle tek yönlü ve yukarıdan aşağıya akmaktadır. Ancak eskiden beri halkın kamuoyu yoklamaları, seçimler ve mektuplar yoluyla

elitlerle iletişime geçtikleri mecralar mevcuttur. Günümüzde gelişen iletişim ağları sayesinde bu çift yönlü iletişim daha da gelişmiş ve sosyal medya gibi dijital platformlar halkın medya çerçevelerini etkileme ihtimallerini artırmıştır. Bu konudaki öncü çalışmalarında Knüpper ve Entman (2018) dijital platformların ve uluslararası iletişim ağlarının halihazırda ve gelecekte medya çerçevelerini etkileyebileceklerini ortaya koymaktadır ve ulus ötesi bilgi akışının ulus ötesi kamuoyu yaratma ihtimaline ve medya sistemleri içinde muhtemel bir parçalanmaya işaret etmektedir. Ayrıca dijital ve uluslararası medya çerçevelerinde çatışma unsurlarını analiz eden bu eserde dijitalleşmenin radikalleşme ve toplum çapında parçalanmayı artırdığı ifade edilmekte ve sağ ve sol görüşlü medya ekosistemlerinin dijital olgunluğa ulaştığı vurgulanmaktadır. Benzer şekilde Entman ve Usher de (2018) yeni dijital teknolojilerin çerçevelerin akışını çeşitlendirip demokratikleştirebileceğini vurgularken yanlış bilgiyi yayma, vatandaşları kutuplaştırma, sosyal sermayeyi azaltıp demokratik istikrar için son derece önemli olan kooperatif bilgiyi azaltma gibi muhtemel risklerine dikkat çekmektedir. Bu endişeleri güçlendiren faktör ise bu teknolojilerin kullanılmasının temel amacının demokrasiyi güçlendirmek değil, kârı en üst düzeye çıkarma idealiyle güdülenmesidir. Nitekim, medya kuruluşlarının varlığını sürdürdürebilmesi kitle ve reklamcılık pazarındaki başarısına bağlıdır. Bu da medya kuruluşlarının çoğunluğun dikkatini çekecek stratejiler geliştirmesini gerektirmektedir (Magin & Geiß, 2019: 545). Bu durumda medya hem halkın çıkarlarını yansıtmakta hem de halkın çıkarlarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla çerçeveleme yaklaşımı bir uluslararası aktör olarak AB'nin nezdinde Avrupa/Batı'nın Türkiye medyasında ne ölçüde medenileştirici bir yapı olarak yansıtıldığını anlamak için elverişli bir teorik çerçeve sunmaktadır.

2. Türkiye Cumhuriyeti'nde Batılılaşma ve Medenileşme İlişkisine Tarihsel Bir Bakış

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk yıllarından itibaren "medenileşme", ulus kimliğinin inşasında önemli bir yere sahiptir. Medenileşmenin gerekliliği, Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca kurucu elitler tarafından vurgulanan önemli bir husus olagelmıştır. Bu noktada medenileşmenin nasıl olması gerektiği meselesi önem kazanırken, Batılılaşma/Avrupalılaşma zaman zaman istenen, duruma göre de kaçınılması gereken bir mevhum olmuştur. Söz konusu kendine özgü Batılılaşma belki de en iyi tarifini, Türk milliyetçiliğinin özellikle erken dönemlerinde etkili olmuş olan Ziya Gökalp'in (1875-1824) medenileşme tanımında bulur. "Medenileşme" ile "kültür" ayrımı üzerinde duran Gökalp, medeniyeti maddi gelişmeler ile ilişkilendirir ve çeşitli ülkelerdeki ortak değerler olarak tanımlar. Diğer yandan, kültür ise ona göre milletin özüdür ve her millet içinde bulunduğu medeniyet çerçevesi içinde kendi özgün ve bağımsız kültürünü yani özünü devam ettirebilir. Bu ayrım çerçevesinde Gökalp, doğa bilimleri, teknik süreçler ve bilimsel yöntemler gibi alanları kapsayan medeniyeti Batı- Avrupa- ile, kültürü ise dini (İslam) ve milli (Türklük) karakteristiği kapsayan manevi değerler ile ilişkilendirir. Gökalp, "Çağdaş bir İslam Türklüğü meydana getirmeliyiz" (Gökalp, 2014: 11) derken üç alana işaret eder: "Bugün Türk milleti Ural-Altay ailesine, İslam ümmetine, Avrupa uluslararasılığına mensup bir toplumdur ibarettir" (Gökalp, 2014: 12). Gökalp bir yandan, medenileşmenin "öz"ü yitirmeden gerçekleşmesi gerektiğine vurgu yaparken (Koçak, 2015: 370) diğer yandan Batılılaşmanın Türk milliyetçiliği ile uyumsuz olmadığını ifade ederek bu ikisi arasında bir sentez oluşturulması gerektiğine dikkat çeker. Bu açıdan, Gökalp milliyetçiliğinin, aynı zamanda hem Batı'nın etkilerine dayanması hem de bu etkilere karşı gelişmiş olması (Heyd, 2010: 184) anlamında Kemalist milliyetçiliğe ilham verdiği söylenebilir.

Neticede, Batı'ya yönelik sözünü ettiğimiz hem 'faydacı' hem de 'tedirgin' tutum Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşme anlayışının temelini oluşturmuştur. Zira Türkiye Cumhuriyeti'nin 20. yüzyıl başlarında Kemalist seçkinler eliyle hayata geçirdiği modernleşme projesi, temelde çağdaş Batı uygarlığına yukarıdan aşağıya reformlarla ulaşmayı hedeflemiştir. Yeni cumhuriyetin Osmanlı İmparatorluğu'nun bir devamı olmadığı, bir başka deyişle tüm Osmanlı kültür mirasını reddetme iddiasından kaynaklanan topyekûn bir Batılılaşma arayışı söz konusu olmuştur. Fakat,

aynı zamanda, milli özgüven inşasını temel alarak Türkiye’nin modernliğini Batı’dan daha üstün gören bir resmi tarih yazımı da söz konusudur. Bu yazıma göre, karanlık Ortaçağ ve sömürücü emperyalizmin yükünü taşımayan Türkiye’nin modernliği, Batı karşısında yeni ve diri olmanın üstünlüğüne sahiptir (Bora, 2017: 92). Bu ikilik Osmanlı İmparatorluğu’ndan bir kopuş iddiasına rağmen, yeni rejimin, taşıdığı devlet merkezli siyasal kültür ve elitizm ile Osmanlı İmparatorluğu yönetim yapısından önemli izler taşımasında da kendisini gösterir (Gençkal Eroler, 2019: 46). Yönetme geleneğine paralel olarak, yeni Türkiye Cumhuriyeti’ndeki modernleşme anlayışı da Osmanlı geleneğini takip eder. Çağının gelişmelerinin gerisinde kalan Osmanlı İmparatorluğu’nu kurtarmak amacıyla girilmiş, dolayısıyla toplumsal temeli olmayan Osmanlı modernleşmesinde, çağdaşlaşmak ve ileri Batı medeniyetini yakalamak dağılmakta olan imparatorluğu kurtarmanın bir reçetesinden ibaretti (Mardin, 2006: 20-21). Söz konusu modernleşme anlayışı Cumhuriyet döneminde Kemalist elitin, Batı’yı ve Batılılaşmayı ağırlıklı olarak ekonomi ve kalkınma ile ilişkilendirmesini beraberinde getirmiştir ve bu doğrultuda kadın haklarındaki ilerleme medenileşmenin önemli bir göstergesi olarak tasavvur edilmiştir (Süleymanoğlu-Kürüm ve Cin, 2021) Türkiye’nin siyasal tarihini yönlendiren sağ düşüncede temelde Batıdan maddi olanı alıp, manevi olanı muhafaza etmeyi öneren bir modernleşme anlayışının hâkim olması, pragmatizmin sadece bir kuruluş dönemi politikası olmadığını gösterir. Türkiye’nin AB üyelik perspektifi, aslında en az 100 yıllık Batılılaşma/medenileşme tartışmalarının bir özeti ve evirildiği nokta olarak değerlendirilebilir. Türkiye kamuoyunda AB algısını ölçen araştırmalar içinde Müftüler-Baç ve Süleymanoğlu-Kürüm’ün parlamentodaki tartışmaları inceleyen çalışması parlamentoda sıklıkla AB’nin Türk toplumu için idealize edilen siyasi, ekonomik ve kültürel hedeflere ulaşmak için bir gidiş yolu olarak benimsendiği görülmektedir (Müftüler-Baç & Süleymanoğlu-Kürüm, 2015). Parlamentodaki tartışmalar, Türkiye’ye uygulanan çifte standartların mevcudiyetini vurgulamakla birlikte AB’nin modernleşmenin katalizörü olarak algılandığını düşündürmektedir. Örneğin, AK Parti Milletvekili Cemal Uysal, AB’ye uygun bir gelişme seviyesinin yakalanmasından sonra AB’nin Türkiye’yi tam üye olarak kabul edip etmemesinin önemi olmadığına işaret etmiştir (Uysal, 2004). Bu durum, bir yandan AB üyeliğinin idealize edildiğini gösterir, fakat diğer yandan da Cumhuriyet tarihi boyunca Batı’ya yönelik ‘maddi’ olanın alınmasına yönelik takınılan faydacı tutumun sürekliliğine işaret eder.

3. AK Parti ve Deseküler Modernleşme

Türkiye’nin medenileşme konusunda Avrupa’ya bakış açısını anlayabilmek için iki kavramdan söz etmek faydalı olabilir: klasik modernleşme ve çoklu modernite. Klasik modernleşme anlayışı, modernleşmenin Batı’dan çıktığı ve oradan tüm dünyaya yayıldığı ve/ya yayılacağı teziyle Batılılaşma ile modernleşmeyi eşdeğer görürken bütün devletlerin aynı dönüşümü geçirerek Batılı anlamda ‘modern’ olacaklarını savunur. AK Parti hükümetinin, klasik modernite fikrine alternatif bir medeniyet arayışı içinde olması anlamında, Türkiye tarihinde tarihsel bir kopuşu temsil ettiği söylenebilir. Diğer yandan, Türkiye tarihinde AB üyeliği konusunda en ciddi adımlar- ki bunlar üyelik müzakerelerinin başlaması ile sonuçlanmıştır- bu iktidar döneminde atılmıştır. AB üyeliği perspektifi çerçevesinde AK Parti, 2002 yılından AB ile müzakere sürecinin başladığı 2005 yılına kadar ifade özgürlüğü, azınlık hakları, sivilleşme konularını da içeren geniş çaplı siyasi reformlar gerçekleştirmiştir (Ulusoy, 2011; Özbudun, 2007). Fakat, ilk iktidar dönemine tekabül eden, söz konusu siyasi reformları içeren ‘demokratik açılım’, 2006’dan itibaren Avrupa’da sağ partilerin iktidara gelmesiyle Türkiye- AB ilişkilerinin duraksaması ve olumsuz bir tablo çizmeye başlamasıyla, yavaşlamıştır.

AK Parti’nin ikinci iktidar döneminin başladığı 2007 yılı itibariyle ise reformlara eşlik eden demokratik dil yerini -gerek ülke içi meselelerle ilgili gerekse AB üyeliği ile ilişkili olarak- milliyetçi bir söyleme bırakmaya başlamıştır. AK Parti hükümetinin AB üyeliği için talep edilen demokratik reformlara ilişkin motivasyonunu yitirdiği 2011’de başlayan üçüncü iktidar dönemi ise literatürde ‘negatif Avrupalılaşma (negative Europeanisation)’ ya da ‘Avrupalılaşmadan

uzaklaşma' (de-Europeanisation)' olarak ifade edilir (Saatçioğlu, 2016; Öniş and Yılmaz, 2009; Patton, 2007). Aydın-Düzgıt ve Kaliber'in (2016: 5) tanımıyla "AB'nin ülke içi meselelerde normatif politik referans kaynağı olma özelliğinin zayıflaması ya da ortadan kalkması" şeklinde ifade edilebilecek olan 'Avrupalılaşımdan uzaklaşma' kavramsallaştırması hükümetin Türkiye'nin Avrupa'ya değil Avrupa'nın Türkiye'ye ihtiyacı olduğu, Türkiye'nin küresel bir oyuncu ve nihayet bir medeniyet alternatifi haline geldiği söylemleri ile de örtüşür. Tüm bunlar, kurucularının İslami bir arka plana sahip olduğu AK Parti'nin, muhaliflerin özellikle de ordu ve hukuk gibi Kemalist/sekülerist merkezi içine alan kesimin nazarında meşruiyetini artırmak için AB üyeliği araçsallaştırdığı iddialarını da beraberinde getirmiştir (Dağı, 2006: 12-13).

Bu noktada, Berger'in (1999) ortaya attığı "desekülerleşme" (desecularization) kavramı ve bu kavramı modernleşme ile ilişkilendirme biçimi Türkiye örneğine uyarlanabilir. Berger, din ile modernite arasındaki karmaşık ilişkide modernitenin birbirinin zıttı iki eğilimi içinde barındırdığını savunur. Birincisi modernleşme sürecinde dinin gerilemesi, ikincisi ise modernleşmenin sekülerleşme karşıtı hareketleri doğurmasıdır. Berger, desekülerleşmeyi, sekülerleşmeye ve modernitenin belirsizliklerine karşı bir reaksiyon olarak dinin yükselmesi şeklinde ifade eder (1999: 7). Burada "sekülerleşmeye karşı reaksiyon" konusu önemlidir, zira Karpov, Amerika'da 1776-2000 yılları arasındaki dine bağlılığın yüzde 17'den 62'ye çıkmasını dine bağlılığın gelişmesi şeklinde – desekülerleşme değil- değerlendirirken Rusya'da görülen dinin yükselişini, komünizm döneminin sekülerleşme politikalarına karşı bir reaksiyon olması sebebiyle desekülerleşme şeklinde değerlendirir (Karpov, 2010: 236). Bu açıdan, mülteci krizi, AK Parti elitlerine Cumhuriyetin kuruluş yıllarında siyasi merkez tarafından topyekûn Batılılaşma şeklinde ele alınan modernleşmeye ve onun sekülerleşme anlayışına karşı bir reaksiyon olarak "deseküler modernleşme" anlayışını yaymak için elverişli bir ortam yaratmış ve medya çerçevelerini şekillendirmiştir. Zira toplumda Kemalizmin yukarıdan aşağıya kurguladığı Batı tipi "seküler modernleşme" anlayışı toplumda içselleştirilememiş, "deseküler modernleşme" anlayışı AK Parti'nin yarattığı uygun koşullar altında özgürleştirici olma iddiasıyla ortaya çıkmıştır. AK Parti dönemi modernleşme anlayışı, salt Batı kaynaklı bir modernleşmeyi reddetmesi anlamında yukarıda tartışılan çoklu modernite anlayışı ile kısmen açıklanabilse de, söz konusu modernleşme anlayışı ile kast edilenin modernitelerin çokluğundan ziyade İslam medeniyetine vurgu biçiminde olması ve bu anlamda sekülerizme bir tepki biçiminde ortaya çıkması açısından, "deseküler modernleşme" kavramı ile daha iyi açıklanabilmektedir.

4. Veri ve Yöntem

Bu çalışmada analiz için seçilen 2015-2016 dönemine (1 Ocak 2015- 15 Temmuz 2016) yöntemsel olarak karar verilmiştir. Belirli ve kısa bir dönemin incelenmesi "tek vaka analizi" (single case study) yöntemi olarak adlandırılmaktadır. Tek vaka analizleri karşılaştırma imkânı vermediğinden genelleme açısından zaman zaman eleştirilse de vaka seçim tekniğine bağlı olarak bir teoriyi/hipotezi test etmek ve derinlemesine analiz etmek için elverişli bir yöntem olarak tanımlanmaktadır (Gerring, 2007). George ve Bennet (2005) teori test etmek için bazı vakaların diğerlerinden daha önemli olduğunu ifade etmektedir. Eckstein (1975) hipotez/teori test eden vaka analizlerini kritik/önemli vakalar olarak tanımlamıştır ve bu vakaları gerçekleşmesi en çok ve "en az muhtemel vakalar" (Bkz. Süleymanoğlu-Kürüm, 2021) olarak ikiye ayırmıştır. Gerçekleşmesi en az muhtemel vaka teorisinin varsayımlarının ve koşullarının belirlenen vakada desteklenmemesi ya da teorisinin ortaya koyduğu bağımsız değişkenlerin bulunmaması durumunu yansıtmaktadır. Bu tür vaka analizlerinde teorisinin varsayımlarının gerçekleşme ihtimali düşük olmasına rağmen veriler teoriden oluşturulan hipotezleri destekler ise teorisinin geçerliliğini yüksek derecede artırmaktadır (Levy, 2007: 442; Süleymanoğlu-Kürüm, 2021).

Bu çalışmada seçilen kronolojik analiz dönemi yukarıda belirtilen gerçekleşmesi en az muhtemel vaka olarak tasarlanmıştır. Nitekim yukarıda belirtilen 'gizli' Batı karşıtlığı' Türkiye hükümet

kanadında özellikle 2010 yılından sonra ‘açık’ bir hal almıştır. 2015-2016 arası dönem üç temel nedenle AB’nin medenileştirici bir aktör olarak algılanmasının ‘en az muhtemel’ olduğu duruma işaret etmektedir. Bunlardan birincisi AB’nin Suriyeli sığınmacılara insan haklarından ziyade güvenlik odaklı bir politika izleyerek sınırları kapatmasıdır ve bu durumun olumsuz bir AB algısı yaratması kuvvetle muhtemeldir. İkincisi ise yine AB’nin güvenlik endişeleri nedeniyle mültecileri Türkiye’de tutmaya çalışması sonucunda AB’nin Türkiye’ye uyguladığı koşulluluğunu zayıflatarak Türkiye-AB ilişkilerinin yapısını asimetrik olmaktan daha simetrik (eşitler arası) bir yapıya evirmesidir. Bu durumda AB-Türkiye ilişkileri tam üyelik perspektifinden uzaklaşmış, harici farklılaştırılmış entegrasyon modelleri tartışmaya açılmış (Turhan, 2018) ve ilişkilerin seyri hiç olmadığı kadar belirsiz hale gelmiştir. Bu belirsizlik hali de “en az muhtemel” vaka seçimi gerekçelendirmesinde üçüncü nedene işaret etmektedir. Zira bu belirsizlik hali Entman’a (2003: 50) göre yönetsel elitler dışındaki medya aktörlerine çerçeveleri etkilemek için geniş bir manevra alanı tanımaktadır. Suriyeli mülteci krizinin yarattığı durum tam olarak Entman’ın bahsettiği belirsizlik halini yansıtmaktadır ve bu döneme ait medya çerçevelerinin incelenmesi Türkiye’nin medenileşme algısında AB’nin yerini ölçmek için eşsiz bir imkân sağlamaktadır.

Bu makale, anılan kritik dönemde Batı karşıtlığının medyada ne ölçüde, ne şekilde ve hangi gerekçelerle ifade edildiğini analiz ederek hem hükümet hem de medyadaki ulus kimliği algısına ışık tutmayı amaçlamaktadır. Zira yukarıda da ifade edildiği gibi Batıya ilişkin tutum Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan beri-gerek idealize edildiği gerekse ötekileştirildiği durumlarda-ulus kimlik inşasının temellerinden birini oluşturmuştur. Bu nedenle seçilen dönemin incelenmesi Türkiye’nin Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminden itibaren taşıdığı Batılılaşma/medenileşme olgusunun kamuoyuna yansıma biçiminin en kırılgan olması beklenen dönemdeki seyrini inceleyecektir. Bu dönemde dahi medyada AB algısının olumlu olması AB perspektifinin hiçbir dönemde kaybolmayacağı şeklinde yorumlanabilir. Çalışmanın analiz dönemi, önyargılı sonuçlara ulaşma ihtimali barındırması nedeniyle, Türk mediasının gündeminin tamamen evirildiği darbe girişiminin gerçekleştiği 15 Temmuz 2016 döneminde sona ermektedir.

Bu amacı gerçekleştirmek için bu makale medya çerçevelerini incelemektedir. Medya çerçevelerinin çıkarılması için ise çerçeveleme yaklaşımında sıklıkla kullanılan içerik analizi yöntemi kullanılmıştır (Simon & Xenos, 2000: 368). Veri olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) dijital gazete arşivinden taranan tüm gazeteler dâhil edilmiştir. Tüm gazete haberlerinin dâhil edilmesi gazetelerin ideolojik ve siyasi yönelimlerinin sonuçları etkileme riskini en aza indirmektedir ve medyayı bir bütün olarak almaya imkân vermektedir. Böylece örnekleme farklı görüşlerdeki gazetelerde yer alan çerçeveler eşit derecede dâhil edilebilmiştir.

Örneklemin oluşturulmasında ve verilerin kodlanmasında içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların organize edilmesi ve bulguların tanımlanıp yorumlanmasından oluşan dört temel aşama mevcuttur. Straus ve Corbin (1990) üç tür kodlama türünden söz etmektedir. Bunlar: i) daha önce belirlenmiş kavramlara göre yapılan kodlama, ii) verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama, iii) genel bir çerçeve içerisinde yapılan kodlama. Bu çalışmada araştırmayı yönlendiren genel teorik çerçeve ve beklentiler belirgin olduğundan (i) ilk kodlama işlemi örneklemin belirlenmesini sağlamıştır. Bu doğrultuda makalenin amacına uygun olarak ilk kodlama “medeni” ve “çağdaş” kavramlarının “Avrupa” ve “Batı” ile bir arada geçtiği haberlerin belirlenmesidir. Bu amaçla medeni-Batı, medeni-Avrupa, çağdaş-Batı ve çağdaş-Avrupa kavramlarının bir arada geçtiği haberler ayrı ayrı incelenerek Avrupa’nın medenileşme ile ne şekilde ilişkilendirildiğinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. İkinci aşamada ise Straus ve Corbin’in üçüncü kodlama türü olan genel bir çerçeve içinde yapılan kodlama kullanılmıştır. Bu kapsamda medyada yer alan haberler ortak çıkan medeniyet odakları dikkate alınarak kronolojik ve haberlerin olumlu ya da olumsuz (eleştirel) olması baz alınarak kodlanmıştır. Bu tür bir analiz yönetiminin edinilmesindeki amaç Türk kamuoyunda AB’nin ne ölçüde bir medenileştirici aktör olarak algılandığının ve bu algıda

zaman içinde meydana gelen değişimleri saptamaktır. Ancak tümevarımcı yöntem de dışlanmamış ve Straus ve Corbin'in ikinci kodlama türü olan verilerden çıkarılan kavramalara göre yapılan kodlama yöntemi de yeni kodların ortaya çıkması halinde analizlere eklenmiştir.

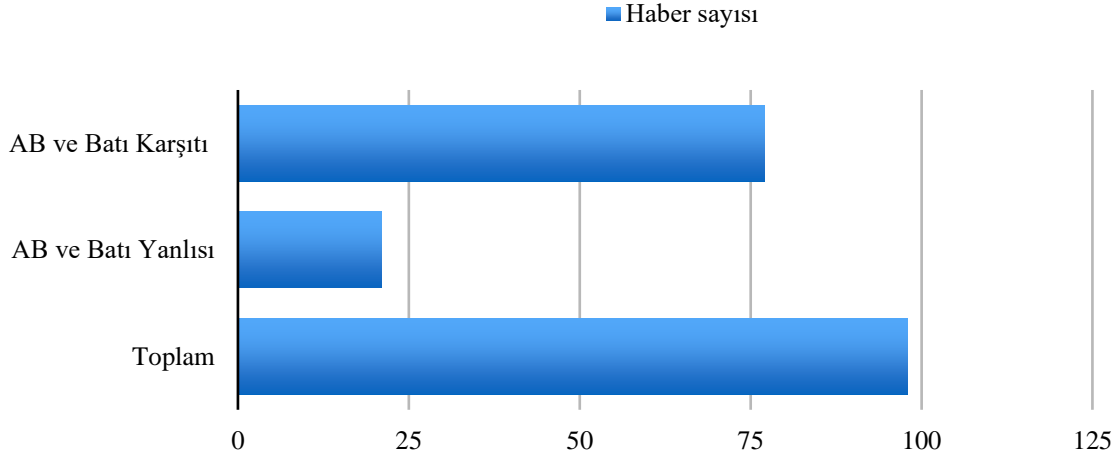
Verilerin kodlanması aşamasından sonra birbirleriyle ilişkili olan kodlar bir araya getirilerek temalara dönüştürülmüştür. Bunu yaparken her temanın anlamlı bir bütün oluşturması (iç tutarlılık) ve temaların birbirinden farklı olmakla birlikte kendi aralarında anlamlı bir bütün oluşturması (dış tutarlılık) hususlarına maksimum özen gösterilmiştir. Bu süreç aşağıda detaylı olarak tartışılacak dört temel temanın belirlenmesini sağlamıştır. Bu bölümü takip eden bölümde bulgular yorumlanmakta ve sonuçlar çıkarılmaktadır. Toplanan verilerin anlamlandırılması ve bulgular arasındaki ilişkiler aşağıdaki bölümde açıklanmıştır.

5. Bulgular: Medyada AB Temsili

Yapılan araştırma kapsamında 2015-2016 döneminde Batı-medeni, Avrupa-medeni, Batı-çağdaş ve Avrupa-çağdaş kelimelerinin bir arada olduğu tüm gazete haberleri TBMM arşivi aracılığı ile taranmıştır. Dört ayrı kelime ikilisinin taranmasının sebebi, Batı ile Avrupa'nın (Birliği) ve "çağdaş" ile "medeni"nin aynı anlamda kullanıldığından hareketle, söz konusu kullanımların hepsini içeren haberleri kapsamaktır. Bu yöntemle elde edilen toplam haber sayısı 182 iken, bu sayı içinde "Avrupa" ile "Batı" ve "çağdaş" ile "medeni" kelimelerinin aynı haberde bulunması sebebiyle iki kez sonuçlara dahil edilen haberler tespit edilmiş, söz konusu tekrar haberler çıkarıldığında, çalışma kapsamında toplam 172 haber incelenmiştir.

Toplam 172 haber içinde Avrupa'yı medeniyet ile ilişkilendirmesi anlamında bir değer yargısı içeren haber sayısı 98'dir. Suriyeli göçmen krizinin en yoğun biçimde yaşandığı dönemde yapılan bu analiz, sadece Suriyeli göçmen krizi haberlerini ele almamakta, ele alınan dönemde tarama sonucunda çıkan ve AB ile medeniyet ilişkisine dair bir değer yargısı içeren tüm haberleri kapsamaktadır. Bunlardan 77 tanesi açıkça AB ve Batı karşıtı, bir başka deyişle AB'yi ya da daha da eski bir tarihsel süreci içerecek şekilde Batı'yı olumlu insani değerler ve toplumsal gelişme anlamında medeniyet kavramının tam karşısına koyan bir söylemi içerir. 98 haberden 21 tanesi ise AB ve Batı yanlısı bir söylem benimseyerek, AB ve Batı'yı Türkiye'nin ulaşması gereken bir medeniyet hedefi ile özdeşleştirir. Bu bulgular- medya tartışmalarının kamuoyunun fikir ve algılarını şekillendirmedeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda- incelenen dönemde Türkiye kamuoyunda AB ve Batının medeniliği ve Türkiye üzerindeki medenileştirici etkisine ilişkin ağırlıklı olarak (yaklaşık yüzde 80 oranında) olumsuz bir değer yargısının var olduğunu göstermektedir. Özellikle Suriyeli göçmenlerin AB topraklarına akın ettiği ve göçmen krizinin en yoğun yaşandığı Eylül 2015 sonrasında medyada Batı karşıtı söylemin şiddetlendiği gözlemlenmiştir. "Medeniyet" ve "çağdaşlaşma" kavramlarına insani değerleri temsil etmesi anlamında olumlu bir anlam atfedildiğinde, Suriyeli göçmen krizi döneminde Türkiye medyasının, Avrupa ve AB'yi ağırlıklı olarak "sözde", "tek dışı kalmış" medeniyet şeklinde ifade ettiği görülür. İncelenen haberlerde Batı-medeniyet ilişkisi üç temel tema üzerinden işlenmiştir: i) islamofobi ve Batı'nın ikiyüzlülüğü; ii) Batı medeniyetinin iflası ve İslam medeniyetinin yükselişi; iii) medeniyet odağı.

Grafik 1: Batı ve Medeniyet İlişisini İnceleyen Haber Sayısı

Kaynak: TBMM dijital gazete arşivinden kodlanarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur

5.1. İslamofobi ve Batı’nın İkiyüzlülüğü

AB ve Batı karşıtı haber ve köşe yazılarında işlenen en yaygın tema İslamofobidir. Bu tema etrafında haberlerin odaklandığı konulardan biri Fransa'nın başkenti Paris'te, 7 Ocak 2015'te, Said ve Şerif Kouachi kardeşlerin, mizah dergisi Charlie Hebdo'nun binasını basarak 8'i gazeteci, 12 kişiyi öldürmesidir (9 haber). Türkiye medyasının AB ve Batı karşıtı haberlerinde Charlie Hebdo dergisinin İslami değerleri aşağıladığı iddia edilirken, derginin tutumu pek çok farklı haberde ‘inançlara saygısız’, ‘kendini beğenmiş’, ‘tahrikçi’ gibi sözlerle ifade edilmiştir. Saldırı sonucunda dünyada oluşan tepki ise Batı yanlısı çifte standart şeklinde değerlendirilmiş, Batı’da öldürülen binlerce Müslümanın görmezden gelindiği, fakat dünyanın lideri Batı’dan biri öldürüldüğünde tüm dünyanın adeta ayağa kalktığı ifade edilmiştir. “Saldırıya sevinecek kadar insanlığımızı kaybetmedik ama içimde zerre miktarda üzüntü de yok” (Deniz, 2015) ifadesi Batı karşıtlığının bir nefret söylemine kadar uzandığını ortaya koyarken aynı haberde yer alan “yaptığı katliamlarla bizi ölenlere karşı duyarsızlaştıran Batı utansın” cümlesindeki ‘biz’ Müslümanlar şeklinde yorumlandığında dünyayı ‘biz Müslümanlar’ ve ‘diğerleri’ şeklinde tarif eden bir kimlik algısı ortaya çıkar.

AB ve Batı karşıtı medyada İslamofobi teması altında işlenen konulardan bir diğeri, Avrupa’da ve ABD’de Müslümanlara karşı girişilen öldürme ve kundaqlama haberleridir (11 haber). Çeşitli haberlerde, ABD’de üç Müslüman gencin öldürülmesinin, saat yapan lise öğrencisinin bomba yaptığı gerekçesiyle sınıfta kelepçelenmesinin, İngiltere’de cami çıkışı dövülerek öldürülen adamın ve benzerlerinin yeterince gündeme getirilmediği, Almanya’da son 10 yıl içinde 297 cami kundaklanırken Alman devletinin hiçbir tedbir almamasının Müslümanlar arasında camiye giden sayısını azaltmak amacını taşıdığı ifade edilmiştir (Gündoğdu, 2016). Avrupa’nın Müslümanları terörist gibi göstermek istediği, dünya medyasında öldürülen Müslüman olunca gerekli hassasiyetin gösterilmemesinin bir nefret suçu olduğu ifade edilmiştir.

İslamofobi ile genellikle birlikte işlenen bir diğeri ‘Batı’nın ikiyüzlülüğü’ temasıdır. Özellikle medeniyet ve demokrasi konusunda Batı’nın ‘içeridekiler’ ve ‘dışarıdakiler’ ayrımı yapmasına dayanan bu tema çerçevesinde, medyada Batı’nın ‘dışarıdakiler’e karşı tavrı ‘barbar’, ‘acımasız’, ‘zalim’, ‘çıkarcı’ gibi kelimelerle ifade edilmiştir. Mısır’ın seçilmiş Cumhurbaşkanı Mumammed Mursi’nin 1 yıl 4 gün süren iktidarının Temmuz 2013’de bir askeri darbeyle iktidardan düşürülmesinin Batı destekli olduğu iddiasıyla binlerce Müslümanın katledilmesini ‘Batı

demokrasinin ikiyüzlülüğü' (Bozgeyik, 2015; Doğan, 2015) şeklinde işlenmiştir (5 haber). İslamofobi, Batı'nın Müslüman ölümlerine duyarsız kalması anlamında "Batı'nın ikiyüzlülüğü" teması Temmuz 2015'de 8 binden fazla Müslüman Boşnak'ın Sırp ordusu tarafından öldürüldüğü Srebrenitsa katliamının anmaları ekseninde de işlenmiştir (3 haber). Haberlerde, söz konusu katliamın Avrupa'nın göbeğinde gerçekleşirken, AB'nin tutumu 'duyarsız', hatta 'işbirlikçi' olarak tarif edilmiştir (Çakmak, 2015; Tekin, 2015).

Suriyeli göçmen krizi haberleri, 'İslamofobi' ve 'Batı'nın ikiyüzlülüğü' temaları üzerinden Avrupa'daki medeniyetin en çok ve en ağır eleştirildiği haberlerdir (32 haber). Türkiye ile AB arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması (2013) çerçevesinde AB ülkelerinin, Yunanistan ve Bulgaristan üzerinden AB sınırlarına girmeye çalışan kaçak göçmenleri Türkiye'ye iade ederek engellemeye çalışmalarının Türkiye medyasındaki yansıması ciddi bir Avrupa/Batı karşıtı reaksiyon olmuştur. Haberlerde Türkiye'den özellikle Yunan adalarına kaçak olarak geçmeye çalışan mültecilere karşı Yunan polisinin mültecilerin botlarını batırma gibi engelleme yöntemleri eleştirilmiş, söz konusu durum ağırlıklı olarak "Müslümanlara yapılan zulüm" şeklinde işlenirken, haberlerdeki Batı karşıtı ifadeler nefret söylemine kadar varmaktadır. 2015 Eylül ayında Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçmenlerin AB sınırlarından geri çevrilmesi ve bu süreçte yaşanan can kayıpları Türkiye medyasında Avrupa'nın Müslümanlara karşı "medeni" olmadığı; dolayısıyla demokrasi, insan hakları gibi savunuculuğunu yaptığı insani değerlerin kendi topraklarıyla sınırlı kaldığı görüşü savunulmuştur. Örneğin Takvim gazetesi haberinde, savaştan kaçarak Avrupa'da yeni bir hayat kurmak isteyen Suriyelilere Avrupa'nın zulüm yaptığı şu sözlerle ifade edilmiştir:

"Sözde insani değerler üzerine inşa edildiklerini söyleyen Avrupa zulmetmede sınır tanımadı. Mültecilere her sınır kapısında adeta işkence yaptı." ("Zalim Avrupa", 2015).

Yeni Söz gazetesi ise Avrupa'nın göçmenlere yaptığı zulmü anlattığı "muasır medeniyet faşizmi" isimli haberinde Macaristan'ın demiryollarını kapatmasını Avrupa'nın göçmenlerin ulaşım araçlarını kullanmalarına karşı tahammülsüzlüğü olarak aktarmış ve aynı haberde "Merkel'den aşağılık teklif" başlığı altında şu satırlara yer vermiştir:

"Göçmenleri ülkesine kabul etmeyen Almanya, Türkiye, Yunanistan ve İtalya'da kamp kurulmasını önerdi. Bu kamplardan bazı kimseleri seçerek ülkesine kabul etmeyi de teklif eden Almanya, insanlıktan hiçbir nasibi olmadığını bir kez daha gözler önüne serdi." ("Muasır Medeniyet", 2015).

Batan botlarda hayatını kaybeden Suriyeli göçmen 2 yaşındaki Aylan bebeğin sahile vuran cesedi gazetelerde çokça yer alırken, Yeni Akit gazetesi bu durumu Batı'nın dünyadaki imajının "insan hakları ve medeniyet maskesi" olduğunu, ancak bu olay ile "kirlili ve vahşi" yüzünün ortaya çıktığı savunulmuştur ("O Çocukların Katili", 2015). Aynı gazetenin köşe yazarlarından İbrahim Bektaş Aylan bebeğin ölümü ile ilgili üzüntü ifade eden Batılıların inandırıcı olmadığını ve Batı'nın Müslüman düşmanlığı yaptığını hatta bu Müslüman düşmanlığının Batı için bir "yaşam tarzı" ve "var oluş gayesi" olduğunu savunmuştur (Bektaş, 2015). Bazı haberlerde ise Batı'nın sözü edilen zulmü karşısında, Türkiye, kabul ettiği çok sayıda Suriyeli göçmenler üzerinden "merhamet ve insanlık abidesi" olarak öne çıkarılır. Yeni Söz gazetesinin aynı haberinde "Türkiye'ye şeref madalyası" başlığı altında "Türkiye'nin iki milyondan fazla mülteciye benzeri görülmemiş bir ev sahipliği yaptığı", son derece donanımlı çadır şehirler ile göçmenlerin yiyecek, giyecek, eğitim ve sağlık ihtiyaçlarını karşıladığını ve "sözde muasır medeniyet faşizmine karşı merhamet ve insanlık abidesi" olarak kayda geçtiği ifade edilmiştir (2015). Türkiye 2,5 milyon Suriyeliyi bağrına basarken çağdaş Avrupa'nın aynı hassasiyeti göstermediğini savunan Türkiye gazetesi yazarı Yahya Erkılıçoğlu, Almanya'nın Suriyeli göçmenlere oturma izni almaları için din değiştirme teklifinde bulunduğunu iddia etmiştir (Erkılıçoğlu, 2016).

Star gazetesinin haberinde ise bu durum şöyle ifade edilir: "Avrupa, Akdeniz'de mültecileri engellemeye yönelik donanma mı kuralım, mülteci gemilerini mi batıralım diye tartışırken,

Türkiye insani önlemler alıyor” (“Onların Tek Umudu”, 2015). Takvim gazetesinde Avrupa ile Türkiye’nin göçmenlere bakışındaki farkın altını çizilir:

Avrupa, Suriyeli mültecileri Akdeniz’de ölüme itti. Karaya çıkanları ise öldürmekten beter etti. İnsan haklarını da seyahat hürriyetini de bir kalemde sildi. Sınırlara dikenli tel çekti. Türkiye ise 4 milyon Suriyeliye kucak açtı. Hepsine kardeşi gibi baktı. Kaçakları da bağrına bastı. Dünyaya yine müthiş bir insanlık dersi verdi (“Vahşet-Şefkat”, 2015).

Sonsöz yazarı Yılmaz Kurt da köşe yazısında Avrupa’nın ve AB’nin dünyada medeniyetin merkezi olarak algılandığını ama bunun yanlış bir algı olduğunu aşağıda belirtildiği gibi oldukça sert, ötekileştiren ve nefret söylemine varan bir dilde ortaya koymaktadır:

Ey Türk Milleti, sen ne büyük, ne asil bir milletmişsin. 78 milyon nüfusunla 2 milyon sığınmacıyı yıllarca barındırdın, besledin. Ey Medeni Avrupa, sen ne kadar cimri ve insanlık fakiri imişsin. 780 milyonluk nüfusunla 200 bin sığınmacıyı ülkelerinize kabul edemediniz. Nerede kaldı senin medeniyetin, nerede kaldı senin insanlığın? (Kurt, 2015).

Bu haberlerde verilen temaların 2009 sonrası ortaya çıkan “eksen kayması” tartışmalarının bir devamı olduğu ifade edilebilir. Entman’ın basamaklı ağ etkinleştirme modelinde de belirtildiği gibi 2006’dan sonra hükümetin söylemlerinde mevcut olan “AB’ye mecbur değiliz” şiarındaki söylem medya çerçevelerini şekillendirmiş ve böylelikle bir kamusal alan inşa etme yoluna gitmiştir.

5.2. Batı Medeniyetinin İflası ve İslam Medeniyetinin Yükselişi

Batı karşıtı medyada işlenen bir diğer tema da “Batı medeniyetinin iflası” ve “İslam medeniyetinin yükselişi” dikotomisidir (10 haber). Özellikle göçmen krizinin derinleştiği Eylül 2015 sonrası haberlerde Batı’nın iç sarsıntılar geçirmekte olduğu, insanlara yaşam sevinci veremediği, tam tersine insanı insanlıktan çıkardığı, buna karşın İslam medeniyetinin bir şahlanma dönemine girdiği, Batı’nın yerel halkının dahi Müslümanlaştığı, insanlığı ancak İslam düşüncesinin yeniden dirilteceği savunulmuştur. Yeni Çağ gazetesinin Roger Graudy’nin 20. Yüzyılın Biyografisi isimli kitap tanıtımında eser ile ilgili şu yorum yapılır:

“Batı’nın her bakımdan batmakta olduğunu, insana yaşam sevinci sunamadığını, tam aksine insanı insanlıktan çıkardığını apaçık verilerle gözler önüne seriyor. Batı felsefe ve hayat anlayışının hem Batı’yı hem de Batı’yı taklide çalışan dünya ülkelerini mahvetmekte olduğunu haber veriyor.” (“Graudy’e Göre”, 2015).

Yeni Söz gazetesindeki köşe yazısında Ufuk Coşkun, Batı medeniyetinin kendini diğer medeniyetlerden üstün gören bir kibir içinde yazılmış siyasi tezler olduğunu ifade ettiği yazısına şöyle devam eder:

“Batı medeniyeti bir Tanrı gibi dünyadaki diğer medeniyet havzalarına müdahale etme, şekil verme hakkını kendinde görmektedir. Oysa İslam medeniyeti, Çin ve Hint medeniyetleri yeni bir şahlanma dönemine girerken aynı zamanda bu tezleri de geçersiz kılmaktadır.” (Coşkun, 2015).

Vahdet gazetesi yazarı Alper Tuna ise “medeniyetimiz” şeklinde ifade ettiği İslam Medeniyetinin “başlı başına modern, küresel zalimliğe karşı gelmiş bir medeniyet” olduğunu, buna rağmen ““çağdaş Batı’ denilen zavallı idealle örtüşen fikir, inanç ve sembollerin cirit attığı bir atmosferi soluyorsak, mesele sandığımızdan da ciddi olsa gerektir” der ve şöyle devam eder: “o ideal ise ahlak, erdem gibi vazgeçilmezleri adeta yiyip bitirmeye çalışan, şirin kostümlerle süslenmiş bir canavar şeklinde hayat buluyor” (Tuna, 2016). Yeni Akit yazarı Abdurrahman Dilipak ise aile hayatının olmadığı, aşırı stres ve sağlıksız beslenmenin olduğu, alkol ve uyuşturucunun yaygın

olduğu, dinlerini kaybetmiş olan 'çağdaş Batı'da yüksek intihar oranları olduğunu ifade eder ve şöyle devam eder:

"Böyle giderlerse bunlar kendi çöplüklerinde boğulacaklar, kendi sırtlarında odun taşıdıkları bir cehennemde yanacaklar. Bir ateş çukurunun kenarında bulunuyorlar ve hala 'biz ıslah edicileriz' diyorlar, oysa onlar bozguncuların ta kendileridir." (Dilipak, 2016).

Bu örneklerin de ortaya koyduğu gibi, Batı karşıtı medyada sıklıkla ve çeşitli şekillerde yer alan "biz" ve "Müslüman" özdeşliği- "ortak paydamız Müslümanlık", "biz Müslümanlar", "İslam medeniyetinin temsilcileri olarak biz" gibi söylemlerle- söz konusu medya yazarlarının kendisini, incelenen dönemde, "öncelikli olarak Müslüman" şeklinde tarif ettiğini gösterir. AB'ye karşı bu topyekûn olumsuz bakış, yukarıda sözü edilen, Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca Avrupa'ya ve AB'den "maddi" olanı alma konusundaki faydacı bakış konusunda var olagelmış mutabakatın da büyük ölçüde ortadan kalktığına işaret etmektedir. Önceki dönemlerde üzerinde durulan "manevi" değerler İslam medeniyeti ile ilişkilendirilerek, Türkiye'nin ulus kimliği ağırlıklı olarak İslam unsuru üzerinden tanımlanmıştır.

Pek çok haber ve köşe yazısında "Batı'nın vahşiliği" tarihsel olarak kanıtlanmaya çalışılırken, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu ideolojisi olan Kemalizmin, "sözde Batı medeniyetine" ulaşma çabalarının eleştirilmesi üzerinden anti-Kemalist bir söylem gözlenmektedir (11 haber). Kemalizmin "Batı bağımlısı" olduğu, bunun sonucunda ortaya çıkan Batı'ya ayak uydurma çabasının Kemalistleri otoriter yaptığı ve aynı zamanda "milli ve dini değerlerimiz" ile çeliştiği, İslam'ı ötekileştirdiği ve İslam medeniyetinin gerilemesine yol açtığı bazı köşe yazılarında işlenmiştir (Bulut, 2015, Anapalı, 2016). Diğer yandan AK Parti'nin Türkiye'yi özüneci bu açıkça İslami bir öz olarak ifade edilir- döndürdüğü, "yerli, milli ve demokratik" olduğu, "sözde çağdaş Batı uygarlığının" baskı ve zulmünü kabul etmediği- "one minute", "dünya beşten büyüktür"- üzerinden AK Parti yanlısı yer yer Erdoğan hayranı bir söylem geliştirilmiştir (12 haber). Yeni Şafak yazarı Mehmet Şeker Suriyeli göçmenlerle ilgili Erdoğan'dan şöyle söz eder:

"Bir de ADAM var. İnsanlığın yüz akı... Vicdan sahibi... İnsaf sahibi... Şefkatli... Göndermeyiz diyor, onlarla ekmeğimizi paylaşmak mecburiyetinde olduğumuza inanıyor. Bütün dünyaya sesleniyor ve insanlığı hatırlatıyor." (Şeker, 2015).

Yani Avrupa'yı bir medeniyet odağı olarak algılayan Kemalizm bu tutumuyla bir şer odağı- Türkiye'nin değerleri ile uyumsuz, otoriter, taklitçi- olarak algılanırken, AK Parti tam tersine iyilik odağı- demokrat, vicdanlı, Türkiye'nin değerlerine saygılı- olarak tarif edilir. AK Parti'yi ve Recep Tayyip Erdoğan'ı otoriter olmakla eleştirenlerin, dışarıda zalim Batı veya Batı emperyalizmi, içeride de AB'ye teslim olmuş ya da Batı bağımlısı kesimler olduğu vurgulanır.

5.3. Medeniyet Odağı

Batı'yı ve Avrupa/Birliği'ni medeniyet odağı olarak gören Batı yanlısı haber sayısı ise tüm haberlerin yaklaşık yüzde 20'sini oluşturur (21 haber). Ancak yukarıda belirtilen ve AB algısının olumlu olmasının "en az muhtemel" vaka olduğu bu dönemde haberlerin %20'sinin AB yanlısı olması bile önemlidir ve kamuoyundaki olumlu AB algısının tam anlamıyla yok olmayacağına işaret eder. Batı karşıtı medyada mülteci krizi ve Avrupa'nın mülteci krizine karşı yaklaşımı Batı karşıtı bir kamuoyu yaratmak için bir fırsat penceresi olarak kullanılırken Batı yanlısı medyada mülteci krizinin Batı ve medeniyet ile ilişkilendirmediği görülmektedir. Bu durum tam da çerçeveleme yaklaşımında vurgulanan ve medyanın belli konuları seçerek aktarması ya da sessiz kalma yoluyla başka konuları ön plana çıkarması durumuna tekabül etmektedir.

Bu haberlere göre AB veya Batı, "iyisiyle kötüsüyle" çağdaş uygarlığın, demokrasinin ve hak ve özgürlüklerin temsilcisidir (Özdil, 2015). Bu haberler içinde en çok işlenen tema, "Batı'dan kopma" ve "İslam ülkelerine yüzümüzü dönme" ya da "Ortadoğu ülkesine dönüşme" endişesidir (11 haber). Buna göre, Türkiye, AK Parti iktidarı altında Avrupa'nın çağdaş değerlerinden ve

demokrasi yönetiminden uzaklaşarak, anti-demokratik bir İslam ülkesine dönüşmekte, “Ortadoğu bataklığının” bir parçası haline gelmektedir. Bu ekseninde, Türkiye’nin bilinçli şekilde bir gerileme dönemine sokulduğu ve AK Parti’nin Avrupa’ya ve onun temsil ettiği çağdaş değerlere karşı olduğu iddiaları üzerinden AK Parti karşıtı bir söylem geliştirilmiştir. “Batı’dan kopma” söylemi aynı zamanda Batı’ya bir zamanlar bağlı olmayı da içerdiğinden bu haberlerin Batı medeniyeti ile özdeşleştirilen Cumhuriyetin kuruluş ilkelerinden uzaklaşıldığı anlamı taşıdığı çıkarımı yapılabilir. Bazı haberlerde Atatürk’ün önderliğinde kurulan cumhuriyetin kuruluş ilkeleri ve Atatürkçülük ile Türkiye’nin tercihinin Avrupa’daki bilim, sanat ve uygarlık olduğu belirtilerek, “Batı’ya, çağdaş uygarlığa yolculuğunun duraklatıldığı” ifade edilmiştir (6 haber). Örneğin Cumhuriyet gazetesi yazarı Semih İdiz, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın İslam İşbirliği Teşkilatı’nın İstanbul zirvesinde “Batı’nın ikiyüzlülüğü” temasını işlediği konuşmasında İslam liderliğini hedeflediğinin ve Türkiye’nin götürülmek istendiği yolun ipuçlarını verdiğini yazdığı köşe yazısına şöyle devam eder: “Bugün Türkiye’de “çağdaşlık trenini” kaçırmamız için bilinçli olarak çalışan bir irade söz konusudur” (İdiz, 2016). İbrahim Ö. Kaboğlu ise Birgün gazetesindeki köşe yazısında AK Parti’nin “tarihe, topluma, insan haklarına, hukuka, muhalefete, komşulara karşı topyekûn bir savaş yürütmekte” olduğunu ifade etmiştir (Kaboğlu, 2016). Cumhuriyet gazetesindeki köşesinde Erol Manisalı ise, Avrupa’yı “içerde barış, dışarıda kavga” politikası izleyerek Avrupa dışındaki terör olaylarını desteklemekle eleştirir, fakat yine de Türkiye’nin hedefinin Batı medeniyeti olması gerektiğini şu sözlerle ifade eder:

“Türk toplumu Avrupa’nın çağdaş ve demokratik yüzü ile bütünleşip kaynaşmak zorundadır, başka bir yol yok.” (Manisalı, 2015).

Batı yanlısı ve karşıtı haberler içinde aynı konuya ilişkin taban tabana zıt yorumlar dikkat çeker. Örneğin, Charlie Hebdo saldırısı, AB ve Batı yanlısı haberlerde de işlenmiş (4 haber), hükümetin derginin yayınladığı bazı karikatürlere sayfasında yer veren Cumhuriyet gazetesini halkın değerlerini hiçe saymakla eleştiren ve gazeteye baskı uygulayan hükümetin tavrı ifade özgürlüğüne aykırı olmakla ve demokratik- çağdaş Batı değerlerinden uzaklaşmakla eleştirilmiştir. Batı karşıtı haberlerdeki islamofobi vurgusunun tersine, AB ve Batı yanlısı haberlerde dergi İslamcı terör eleştirisi yapan bir mecra olarak ele alınmış, buraya yapılan saldırıyı kınayan yürüyüş de, yine Batı karşıtı haberlerin aksine, ifade özgürlüğünün savunulması olarak değerlendirilmiştir.

Medeniyet algısı açısından bakıldığında bir kesim AB’nin temsil ettiği Batı medeniyetini ülkenin kuruluşundan beri baskı ve zulmün kaynağı olarak görüp gerçek medeniyetin İslam kültüründe olduğunu savunarak İslam medeniyetini idealize ederken, diğer kesim İslam ülkesi olmayı anti-demokratik bir ülke olmak ve kültürel olarak geri kalmakla özdeşleştirmekte, AB’nin temsil ettiği Batı medeniyetini çağdaşlığın, hak ve özgürlüklerin temsilcisi olarak görmektedir. Toplumda farklı kimlik algılarının bulunması doğal olmakla birlikte, ulusal kimlik algısı ve kültürel değerler açısından farklı kesimlerin bu denli keskin biçimde ayrılmış olması, içinde yaşanan ülkenin kültürü ve kimliğinin algılanması açısından toplumda asgari düzeyde bir mutabakat bulunmadığına işaret etmektedir.

6. Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca hem iktidarın hem de toplumun Avrupa ve Batı’ya bakış açısı ağırlıklı olarak modernleşme ve medenileşme çabaları ile ilişkilidir. Cumhuriyetin kuruluş ideolojisi olan Kemalizm ‘yüzünü Batı’ya dönerken’ Batılılaşmayı medenileşmenin olmazsa olmazı, aynı zamanda kalkınma ve ekonomik ilerlemenin bir formülü olarak görmüştür. Kemalizm sonrası tarihsel süreçte de ülkeyi yöneten büyük çoğunluğu sağ görüşlü iktidarlara, Kemalizmin “topyekûn Batılılaşma” anlayışını eleştirenler de Batı’dan “maddi” olanı alıp “manevi” olanı muhafaza etmeye çalışmışlar ve bu yönüyle Kemalizmin Batı’ya yönelik faydacı bakışını devralmışlardır. Yani, Türkiye’nin AB üyeliğine yönelik farklı siyasi görüşler arasında var olan

mutabakatın temeli, olası üyeliğin Türkiye'nin ekonomik kalkınmasını sağlayacağı yönündeki ortak görüşe dayanır. 2002 yılında iktidara gelen AK Parti hükümeti, 2002-2005 yılları arasında AB üyeliği hedefiyle ciddi liberalleşme reformları hayata geçirerek demokratik aynı zamanda AB yanlısı bir dil geliştirmiş, fakat 2005'de tam üyelik müzakerelerinin başlamasının ardından, AB üye ülkelerinde Türkiye'nin üyeliğini onaylamayan muhafazakar sağ partilerin iktidara gelmesinin de etkisiyle, 2006 yılında milliyetçi aynı zamanda AB karşıtı bir dile savrulmuştur. Medyalaşma ve çerçeveleme yaklaşımları -medya ve iktidar ilişkisine bağlı olarak- kamuoyunun bakış açısının çözümlenmesinin yanında iktidar çözümlenmelerine de elverişli olduğundan, göçmen krizi döneminde tüm gazeteleri analiz ederek Türk medyasının medenileşme algısında AB temsiline odaklanan bu çalışma, hükümet söylemlerinde milliyetçiliğin ve AB karşıtlığının arttığı bir dönemde hem Türkiye kamuoyunun hem de hükümetin medenileşme ve AB/Avrupa ilişkisine bakış açısını da ortaya koymaya olanak sağlamıştır.

Mülteci krizi, Batı medeniyetinin tek medeniyet olduğu klasik modernite fikrini benimsemeyen AK Parti hükümetinin kamuoyundaki bir medeniyet odağı olarak Batı'nın reddi fikrinin yayılması için eşsiz bir fırsat sunmuş ve medya organlarına sundukları birbirleriyle tutarlı çerçeveler ile kamuoyunun algısını şekillendirmeye çalışmışlardır. Alternatif bir modernite anlayışı ile AB'den kopuş ve İslam medeniyetini yükseltme ideali 2006 yılından itibaren aşamalı olarak hükümet kanadında görüldüğü için bu durumu Entman'ın yukarıdan aşağıya inen ve elitlerin medyayı, medyanın da kamuoyunu şekillendirdiğini ifade ettiği basamaklı ağ etkinleştirme modeli ile açıklamak mümkündür. Nitekim mülteci krizi (2015-2016) döneminde, Türkiye medyasındaki haberlerin büyük çoğunluğunda (yüzde 80) Avrupa'nın Müslüman Suriyeli mültecilere karşı takındığı "insanlık dışı" ve "sözde medeni" muamelenin karşısında, Türkiye'nin mültecilere yaklaşımı "vicdanlı", "insancıl" ve "gerçekten medeni" olarak işlenerek AB'nin temsil ettiği Batı medeniyetine ilişkin olumsuz bir algı gözlenmektedir. Bu dönemde AB ile ilişkilerin eşitler arası bir hal almasıyla tarihsel olarak AB'ye yönelik takınılan faydacı bakışın Batı karşıtlığına evirildiği gözlemlenmiştir. Söz konusu Batı karşıtlığı, İslam ve İslam medeniyetinin idealize edilmesi üzerinden, "muasır medeniyet seviyesi" olarak Batı'ya ulaşmayı hedefleyen Türkiye Cumhuriyeti kuruluş ideolojisi Kemalizmin de benimsediği klasik ya da seküler modernleşme anlayışına alternatif bir deseküler modernleşmeye işaret etmektedir. Söz konusu alternatif modernleşme ulus kimlikte İslam'ı daha fazla vurgularken, Batı'yı ve onun temsil ettiği değerleri yadsımaktadır. Bazı haberlerde Kemalizm, seküler bir modernleşme anlayışı ile dini baskılamak ve "milli ve yerli" olmayan reformları topluma dayatmakla, bu yönüyle otoriter olmakla eleştirilirken, AK Parti Kemalizmin "Batı bağımlısı" tavrının karşısında zulüm ve baskıya karşı duran, "milli, yerli ve demokratik" olarak övülmüştür. Tarihsel süreç içinde bakıldığında, incelenen dönemde, "Türkiye'deki medeniyetin üstünlüğü" vurgusu açısından Cumhuriyetin yeni kurulduğu dönemdeki Kemalist söylem ile bir devamlılık söz konusu olmakla birlikte İslami vurgu yenidir.

Diğer yandan medyada incelenen haberlerin yüzde 20 gibi bir bölümünün Batı ve Avrupa hakkında olumlu olduğu ve Batı'yı medenileşme ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Ancak çerçeveleme yaklaşımında da belirtilen medyanın bazı konularda sessiz kalmak ya da başka konuları ön plana çıkarmak yoluyla kamuoyu oluşturma stratejisi Batı yanlısı medyada görülmektedir. Nitekim bu haberlerde mülteci krizinin AB, Batı ya da medenileşme ile ilişkilendirilmediği net olarak tespit edilmiştir. Bu haberlerde Batı ve Avrupa'nın "iyisiyle kötüsüyle" medeniyetin odağı, demokratik hak ve özgürlüklerin kaynağı olduğu ve Türkiye'nin ilerlemesi için Batı'dan kopmaması gerektiği konusu işlenmiştir. Bu haberlerde, Batı-karşıtı haberlerin aksine "Batı'ya yüzümüzü dönme" değil, "İslam ülkelerine yüzümüzü dönme" ya da "Ortadoğuluşma" eleştirilmektedir. Bu çerçevede, AK Parti hükümeti, Batı'nın çağdaş bilim ve medeniyetine ulaşmayı hedefleyen Türkiye'nin kuruluş ilkelerini çığnemek ve Türkiye'yi geriletmekle eleştirilmektedir. Yani, Batı-karşıtı medya AK Parti'nin alternatif modernleşme anlayışı ile Kemalist ideolojinin "Batı'ya uyarlamaya çalıştığı" toplumu "öz"üne döndürerek

özgürleştirmeyi hedeflediğini iddia ederken, Batı-yanlısı medya ise hükümeti İslam’ı idealize ederek ve Kemalist seküler modernleşme anlayışını reddederek toplumu geriletliğini öne sürmektedir.

İncelenen dönemde gazetelerdeki AB nezdinde sekülerizme yönelik reaksiyon ve İslam medeniyeti övgüsü deseküler modernleşme anlayışına işaret ederken, Cumhuriyet tarihinde belki de benzeri görülmemiş yaygınlıkta bir Batı karşıtı söylemi ortaya koyar. Fakat söz konusu Batı karşıtı söylem muhtemelen bu dönemle sınırlandırılmaz. Özellikle hükümetin milliyetçi söylemlerini artırdığı 2010 sonrası ve hükümete karşı Gezi Parkı Eylemleri ile yolsuzluk ve rüşvet iddialarının ortaya atıldığı 2013 sonrası dönemde, hatta pandemi döneminde Avrupa ve AB algısı çalışılmayı bekleyen önemli konulardır. 2015-2016 dönemi bulgularını bu dönemlerle karşılaştırmak hem Türkiye’de iktidarın ve onun dönüşümünün medyayı etkileme kapasitesini hem de medyanın ve onun yansıttığı kamuoyunun medenileşme konusundaki Avrupa algısının ne ölçüde değişken bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymak açısından anlamlıdır.

Teşekkür

Geri bildirimleri için Doç. Dr. Özge Zihnioğlu ve Dr. Selim Sezer’e teşekkür ederiz.

Yazarlık Katkıları (Authorship Contributions): Elif Gençkal-Eroler, Rahime Süleymanoğlu-Kürüm

Kaynakça

- Aydın-Düzgit, S. & Kaliber, A. (2016). Encounters with Europe in an Era of Domestic and International Turmoil: Is Turkey a De-Europeanising Candidate Country? *South European Society and Politics*. 21(1).
- Althusser, L. (2010). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. Çev: Alp Tümertekin. 4. Baskı. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Baugut, P. (2019). From interactions to the mediatization of politics. How the relationships between journalists and political actors explain media influences on political processes and the presentation of politics. *Journalism Studies*. 20(16), 2366-2385.
- Berger, P.L. (1999). *The Desecularization of The World: Resurgent Religion and World Politics*, Ethics and Public Policy Center. Washington, D.C.
- Bora, T. (2017). *Cereyanlar: Türkiye’de siyasi ideolojiler*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Cohen, S. (1973). *Folk devils and moral panics: the creation of the mods and rockers*. St Albans, London: Paladin.
- Curran, J., Gurevitch, M., & Woollacott, J. (2005). The study of the media: Theoretical approaches. In *Culture, society and the media* (pp. 15-34). Routledge.
- Dağı, İ D. (2006). The Justice and Development Party: Identity, Politics and Human Rights Discourse in the Search for Security and Legitimacy. The Emergence of a New Turkey: Democracy and the AK Party. Ed: H Yavuz. Salt Lake City: University of Utah Press.
- Entman, R. M. (2004). *Projections of power: framing news, public opinion, and U.S. foreign policy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Entman, R. M., & Usher, N. (2018). Framing a fractured democracy: impacts of digital technology on ideology, power and cascading network activation, *Journal of Communication*. 68, 298-308.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51-58.

- Gençkal Eroder, E. (2019). *Dindar nesil yetiştirmek: Türkiye'nin eğitim politikalarında ulus ve vatandaş inşası (2002-2016)*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- George, A., & Bennett, A. (2005). *Case studies and theory development in the social sciences*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Gerring, J. (2007). *Case study research*. New York: Cambridge University Press.
- Gökalp, Z. (2014). *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*. İlk yayınlanma tarihi: 1918, Ankara: Alter Yayınları.
- Heyd, U. (2010). *Türk Milliyetçiliğinin kökenleri*. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Hjvard, S. (2008). The mediatization of society. *Nordicom Review*, 29(3), 105-134.
- Karpov, V. (2010). Desecularization: A Conceptual Framework. *Journal of Church and State*, 52(2).
- Klapper, Joseph T. 1960. *The Effects of Mass Communication*. New York: The Free Press
- Knüpper, C. B., & Entman, R. M. (2018). Framing conflicts in digital and transnational media environments, *Media, War & Conflict*, 11(4), 476-488.
- Koçak, O. (2015). 1920'lerden 1970'lere kültür politikaları. Modern Türkiye'de siyasi düşünce. T. Bora & M. Gültekin (Ed.), *Kemalizm*, 8. Baskı, Cilt 2, 370-418, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kraidy, M., & Al-Ghazzi, O. (2013). Neo-Ottoman cool: Turkish popular culture in the Arab public sphere. *Popular Communication*, 11(1), 17-29
- Levy, J. S. (2007). Qualitative methods in international relations, In M. Brecher & F. P. Harvey (Ed.), *Millennial reflections on international studies*, 432-454, Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Magin, M., & Geiß, S. (2019). Beyond time and space: The impact of autonomy from politics and commercialization pressure on mediatization in German and Austrian newspapers—A multilevel approach". *Political Communication*, 36(4), 543-564.
- Mardin, Ş. (2006). *Jön Türklerin siyasi fikirleri: 1895-1908*. 13. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Matthes, J. (2014). *Framing*. Baden-Baden: Nomos.
- Maurer, P., & Barbara, P. (2014). News coverage of politics and conflict levels. *Journalism Studies*, 15(3): 339–355.
- Müftüler-Baç, M. (2015). *The revitalization of the Turkish-European relations: old wine in new bottles?* Istanbul: Istanbul Policy Center. Sabancı University.
- Müftüler-Baç, M., & Süleymanoğlu-Kürüm, R. (2015). Deliberations in the Turkish parliament: The external perceptions of European foreign policy. *Journal of Language and Politics*, 14(2), 258-284.
- Oğuzlu, T. (2008). Middle Easternization of Turkey's foreign policy: does Turkey dissociate from the West?. *Turkish Studies*, 9(1), 3-20.
- Oğuzlu, T. (2012). Turkey's eroding commitment to NATO: from identity to interests, *The Washington Quarterly*, 35(3). 153-164.
- Öniş, Z., & Yılmaz, Ş. (2009). Between Europeanisation and Euro-Asianism: foreign policy activism during the AKP era. *Turkish Studies*, 10(1), 7-24.

- Özbudun, E. (2007). Democratization Reforms in Turkey, 1993–2004. *Turkish Studies*. 8(2).
- Patton, M J. (2007). AKP reform fatigue in Turkey: What has happened to the EU Process? *Mediterranean Politics*. 12(3).
- Reese, S. D. (2007). The framing project: A bridging model for media research revisited. *Journal of communication*, 57(1), 148-154.
- Saatçioğlu, B. (2016). De-Europeanisation in Turkey: The case of the rule of law, *South European Society and Politics*. 21(1), 133-146.
- Semetko, H., & Valkenburg, P. (2000). Framing European politics: a content analysis of press and television news. *Journal of Communication*, 50, 93-109.
- Şenyuva, Ö. (2009). Türkiye kamuoyu ve Avrupa Birliği 2001-2008: beklentiler, istekler ve korkular. *Uluslararası İlişkiler*, 6(22), 96-123.
- Simon, A., & Xenos, M. (2000). Media framing and effective public deliberation. *Political communication*, 17(4), 363-376.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1990). Basics of qualitative research. Newbury Park, CA: Sage
- Strömbäck, J. (2008). Four phases of mediatization: an analysis of the mediatization of politics. *The International Journal of Press/Politics*, 13(3), 228–246.
- Strömbäck, J., & Esser, F. (2014). Introduction: making sense of the mediatization of politics. *Journalism Studies*, 15(3), 243–255.
- Süleymanoğlu-Kürüm, R. (2021) Uluslararası İlişkilerde Nitel Yöntemlerle Makale Yazımı: Vaka Analizi ve İncelikleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 149-169.
- Süleymanoğlu-Kürüm, R. (2018). *Conditionality, the EU and Turkey: from transformation to retrenchment*. London and New York: Routledge.
- Süleymanoğlu-Kürüm, R., & Cin, F. M. (2020). Feminist Framing of Europeanisation. *Gender Equality Policies in Turkey and the EU, Basingtoke: Palgrave Macmillan*.
- Turhan, E. (2018). Avrupa Birliği’nin üçüncü ülkelerle harici farklılaştırılmış entegrasyon modelleri ve Türkiye-AB ilişkilerinin geleceği: neoliberal bir yaklaşım. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 27(1), 95-120.
- Ulusoy, K. (2011). The European Impact on State-Religion Relations in Turkey: Political Islam, Alevis and Non-Muslim Minorities. *Australian Journal of Political Science*. 46(3).
- Uysal, C. (2004, Kasım 9). *AKP milletvekili*, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi, Plan ve Bütçe Komisyonu Tutanakları.
- Yazgan, H., & Aktaş, A. (2012). Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde kamuoyu faktörü: Çankırı ili örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(2), 1-23.
- Yesilada, B., & Rubin, B. (Eds.). (2013). *Islamization of Turkey under the AKP Rule*. Routledge.
- Alıntılanan Haberler:**
- Anapalı, A. (2016, Ocak 11). Zordur Cumhuriyet döneminde kadın olmak. *Yeni Akit*.
- Bektaş, İ. (2015, Eylül 11). Ey Aylan için ağlayan medeni (!) Batı, biliyor musunuz, timsahın gözyaşları sizinkinden daha inandırıcı. *Yeni Akit*.
- Bozgeyik, B. (2015, Haziran 3). Ah benim mazlum kardaşlarım. *Milli Gazete*.
- Bulut, Ş. (2015, Ocak 19). Kemalizm seline kapılan kimliklerimiz. *Yeni Asya*.

- Coşkun, U. (2015, Temmuz 7). Her şey Batı medeniyetinin ali menfaatleri uğruna mı?. *Yeni Söz*.
- Çakmak, H. (2015, Temmuz 16). Srebrenitsa ve Batı'nın ahlak ölçüsü. *Yeni Çağ*.
- Deniz, S. M. (2015, Ocak 12). Hiç Üzülmedim Cemal! Acaba Neden?. *Milat*.
- Dilipak, A. (2016, Mayıs 9). Bizi öldürmeye gelenler bizde dirilsinler! *Yeni Akit*.
- Doğan, Ö. (2015, Şubat 16). Dünya medyası ikiye bölünmüş, *Milat*.
- Erkılıçoğlu, Y. (2016, Şubat 4). Avrupa mültecilerle alay ediyor: denizde ölüm, Batı'da dalga. *Türkiye*.
- Graudy'ye göre Batı felsefesi ve sömürsü. (2015, Ekim 29). *Yeni Çağ*.
- Gündoğdu, M. (2015, Mayıs 10). 10 yılda 297 cami kundaklandı. *Yeni Akit*.
- İdiz, S. (2016, Nisan 19). Çağdaşlık treni kaçıyor. *Cumhuriyet*.
- İşte Muasır Medeniyet faşizmi. (2015, Eylül 4). *Yeni Söz*.
- Kaboğlu, İ. Ö. (2016, Haziran 16). Anayasa'ya aykırılıklar yoğunlaşırken.... *Birgün*.
- Kurt, Y. (2015, Eylül 19). İşte Türkiye işte Avrupa. *Sonsöz*.
- Manisalı, E. (2015, Ocak 19). Avrupa'nın hangi yüzü?. *Cumhuriyet*.
- O çocukların katili Batı. (2015, Eylül 5). *Yeni Akit*.
- Onların tek umudu Türkiye. (2015, Eylül 4). *Star*.
- Özdil, Y. (2015, Ekim 20). Örgütlü cehaleti bu çocuklar yenecek. *Sözcü*.
- Şeker, M. (2015, Ağustos 18). Göçmenin çilesi biter mi?. *Yeni Şafak*.
- Tekin, M. A. (2015, Ağustos 16). Bizi Kurtaran Yok mu...?. *Yeni Akit*.
- Tuna, A. (2016, Nisan 25). Medeniyetimiz bir zulme direniş medeniyetidir. *Vahdet*.
- Vahşet-Şefkat: İşte Avrupa ile Türkiye'nin farkı. (2015, Eylül 18). *Takvim*.
- Zalim Avrupa. (2015, Eylül 18). *Takvim*.